

Õigusloojate konverents
30. novembril 2023

Austatav Riigikogu esimees, ekstsellentsid, konverentsil osalejad!

Käesolev ajajärk peaks olema teile, kes te õigusloomega töö- ja erialaselt seotud olete, suurepärase!

Kolmas kümme taastatud iseseisvust hakkaski juba poliitiliselt igavaid Põhjamaid meenutama, mõnelegi võis tunduda, et riik on peaaegu valmis. Aga millal on riik valmis?

Ülemiste vanakese legendi - nagu kõiki legende - tasub mõista kujundlikult. Praegusel juhul ka riiklikult. Tõlgendamise legendi eluliselt: kui tundub, et riik on valmis, siis tuleb veeuputus.

Kujundlikult. Tegelikus elus aga mandumine, mis võib esineda ka kiires vormis ehk sellises, mida me nimetame kriisiks.

Ja tõesti, nagu muinasjuturaamatust või mõnest pühakirjast - meil hakkas igav ja meist sõltumatud sündmused pakkusid ning pakuvad ka praegu ühe kriisi teise järel. Ühiskond sai üle tüki aja läbi raputatud. Raske on hinnata, kas ilma covid-19 pandeemiata oleksime olnud Ukrainas täieliselt puhkenud sõjast rohkem või vähem vapustatud. Õnneks ei tea. Aga ühiskonnas hakkasid toimuma ärevust tekitavad protsessid.

Kuidas need tekkisid? Iseenesest? Ei, otsuseid ja tegusid teevad ikka inimesed ja iseäranis tagant järele kasutame inimeste üldnimetusena nende kogumit kirjeldavat sõna - ühiskond.

Ja keda need protsessid ärritasid? Riiki? Ei, ikka jälle - riigi nimel tegutsevaid inimesi, eriti neid, kes mõnel puhul unustavad end mõtlema iseendast kui riigist.

Jõudsimegi - või siis, kui te minuga nõus ei ole, jõudsin - ühe oma lemmikteema juurde: riik ja ühiskond, ühiskond ja riik. Kumb oli enne, kas muna või kana?

Ilma pikema sissejuhatuseta - kes on kelle teenistuses? Mis ja kes on kelle ja mille teenistuses?

Sõnaraamatu järgi on riik inimühiskonna organisatsioonivorm.

Eesti keele seletavas sõnastikus lugesin kokku üle 50 liitsõna, mille teine pool on „riik“. Ilma süvenemiseta nopib mõistlik inimene sealt välja need, mis võiksid ja peaksid... ei, peavad (!) käima Eesti kohta: vabariik, healuriik, kultuurriik, mereriik, rahvusriik.

Loetelust on puudu üks levinud liitsõna, milline?

Palun täiendage!

Mõistagi - õigusriik.

Kõige suurem kriis on meie jaoks nii üldse kui praegusel ajal julgeolekukriis. Jah, ka krooniviiruse põhjustatud covid-19 pandeemia oli nii väikese rahva jaoks, nagu meie oleme, julgeolekukriis, kuid kitsamas mõistes on Euroopas puhkenud sõda, lisaks veel meile nii lähedal, nii tõsine julgeolekukriis kui üldse olla saab. Ja see asjaolu paneb kõik õigusloomega kokku puutuvad inimesed senisega võrreldes hoopis uude olukorda - vastutus oma tegude ja

valikute tagajärgede eest on mõõtnatult suurem, kui neil tegelikult lühikestel rahuperioodidel, millises elasime õnnelikult paar aastakümnet vahetult iseseisvuse taastamise järel.

Siseriiklik julgeolek on kogu riikliku julgeoleku alustala. Siseriiklik julgeolek on kindlustatud, kui õigust ja korda loov süsteem on ühiskonna, see tähendab inimeste poolt aktsepteeritud, heaks kiidetud.

Ja mis on sellise olukorra kõige tähtsam, vältimatu tingimus?

Mõistagi see, et formaalset õigust loov tegevus ja tulemus on inimestele arusaadav.

Mille kõige olulisem eeldus on inimestele arusaadav keel!

Meenutan siinkohal kujundina pargiradade loomist. Vanema aja targad arhitektid külvasid kogu parki muru ning kavandasid pargiteed alles siis, kui inimesed olid sinna rajad sisse tallanud.

Praegu meie parlamendis toimuv on meelet viinud, et üha sagedamini nimetati Riigikogu valitsuse kummitempliks. See on pargiradade äraspidine näide. See on olukord, kus kogu kõlbatud muru tallati porile ja sai selgeks, et pargi rajamiseks oli valitud kas vale koht või vale aeg. Või mõlemad.

Meie, ametisse seatud isikutena ei tohi end neist, kelle teenistuses me oleme, paremaks arvata. Me ei tunne õiguse valdkonda ühiskondlikus mõttes paremini, kui need, kes ei ole juurat õppinud ja pole õigusloome valdkonnas tegutsenud. Õigust kirjeldava paberiga pole midagi peale hakata olukorras, kus ühiskondlikud protsessid oma rada kulgevad. Rahumeelse rahvana pole meil mässusid, isegi nii tõsise probleemi puhul, nagu seda on õpetajate palgatõus, näeme me streigiks nimetatavat kõhklevat ja lünklikku... pigem tegevusetust. See aga ei tähenda, et polegi nagu viga midagi. See on meie põhjamine vaikne eneseväljendus.

Õigusloome valdkonnas peame ilmutama kõige nõudlikumat enesekriitikat ja selle mõõdupuuk on taas - õigusloomes kasutatav keel. Hindeks on see, kui arusaadav on kasutatav õiguskeel õigusloomest kõige kaugemal seisvale inimesele.

Lõpetuseks ja äsja öeldu toetuseks tsiteerin õiguskantsler Ülle Madise kõnet 2017. aastal Selge sõnumi konverentsil:

Kerge piinlikkusega vaatan tagasi iseenda õigusteadusliku kirjutamise minevikku. Laitmatult ei tule välja nüüdki, kogu aeg saaks paremaks, aga - tunnistan, et elasin ja tunnetasin minagi läbi selle arenguastme, mil tundus, et peenutsev, paljude võõrsõnade ja keerulise lauseehitusega tekst näitab asjatundlikkust, kuulumist haritud inimeste sekka. See väljendub kenasti mu õigusteaduse magistritöös, kus kasutasin näiteks ladinakeelset sõnapari „mixtum compositum“. Võinuks ju otse öelda, et tegu on riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel jagatud ülesandega, kus näiteks raha annab riik, aga midagi otsustab ja teeb vald. Näiteks annab sotsiaalabi. Ega ma tollal täpselt teadnud, mida sellega öelda tahtsin.

„...“

Ajal, mil juhtisin haldusõiguse reformi, sain aru, et seaduseelnõude läbirääkimised õnnestuvad paremini, kui kasutame näiteid ja lihtsaid, otsekoheseid lauseid. St ei vaheta sõnaridu, vaid mõtteid.

Selle targalt inimeselt laenatud mõtisklusega soovin teile jõudu nii tänaseks kui edaspidiseks!